

Efendi Hazretlerinin Bir Rüyaya Yaptığı Tâbir

*Efendi hazretlerini sevenlerden İskender beyin hanımefendisinin gördüğü rüyadır.

Yakında görmüş olduğum bir rüyamı ta'bîr buyurmanız için yazıyorum. Cenâb-ı Hak hayırlara tebdil etsin. Âmin.

Bir gece menâmda Peygamberimizi (sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem) rüyada, ölmüş ve tenâşir üzerinde gasl edilip, techîz ve tekfin edildiğini gördüm. Hemen gittim, mübarek yanağından öptüm. Sonra birisi geldi, bana sordu ve: "Bu hangi tarîka mensûbdur" dedi. Ben de, hiçbir tarîka mensûb değildir. Fakat dünyâya bundan daha yüksek kimse gelmemiştir ve bilhassa ahlaken bundan daha yüksek hiç kimse yoktur, dedim. Bilâhere tabutu ile beraber, bir yol üzerine mezarını kazmağa başladılar. Fakat taş olduğu için, imkânı yok, derin kazılamadı ve tabutu ile beraber defn ettik. Üzeri örtüldü. Bu ameliyye bitmeden, baş ucunda büyük biraderimin ailesi, yengem duruyor ve Peygamber sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem'in kabri içinden yüzünü açtı. Güya cenaze içeride teaffün etmiş de, milyonlarca siyah küçük kara sinekler uçuşmağa başladı. Hayretler içinde uyandım. Şurasını da yazmadan geçemiyorum: Nedense bir hiss-i kablel-vuku', İmâm-ı A'zamın gördüğü rüyadan ilham alarak cenaze teaffün edip, milyonlarca küçük sinekleri şöyle ta'bîr ettirdi: Cenâb-ı Hakkın: "Ey Habîbim, ben bu dîne küffâr kullarım ilede nusret veririm" va'd-i sübhânisi acaba tecelli mi etti. Yalnız bu sinekler arabi midir, yoksa küffâr mı, burasını re'y-i âlinize, diğer kısımları ile bırakarak mufassal ta'bîrinizi ve kendime âid kısımlarını da yazarak bildirmenizi ehemmiyetle rica, eder, hürmetle ellerinizden öperim.

CEVÂB VE TA'BİRİ

Ma'lûmdur ki, âlem-i his -ki ma'lûmumuz olan ve içinde bulunduğumuz âlemdir. Ve keza âlem-i hayalî, ya'nî âlem-i hulyâ ve âlem-i rüya ki, hâlet-i nevmde [uykuda] rüyada görülenden ibarettir- ve âlem-i keşf, ulemâ-i kiramın ve evliyâ-yı izamın uyanık olarak müşahede ettiği ahval-ı gaybin ve sâir âlemler -ki lâ ekal [en az] onsekiz bin âlem, Hak sübhânehu ve teâlânın mahlûklan ve masnû'ları, mülkleri ve memlûkleridir- her âlemin kendisine göre çok vâsi' ve çok geniş ve çok kât'i ve çok kâfil ma'nâları, imâları, işaretleri ve beşaretleri, tazammunları ve iltizamları vardır. Zira kârhâne-i ülûhiyette abes muhaldır. Ya'nî hiçbir şey abes halk olunmamıştır. Ya'nî yersiz, hikmetsiz, maksatsız değildir. Buna binâen âlem-i rüyada görülmüş olan ahvâl, Enbiyâ-ı izam (aleyhimüssalâtü vesselam) dâhil olduğu halde, evliyayı kiramın rüyâ-ı salihaları ve bütün müslümanların, havas ve avamının ve bil-cümle fâsık ve fâcir ve kâfir-i bedhâh [kötü niyetli] ve mürted ve zındıkların, dinli ve dinsiz olan kâfirlerin de rüyaları boş değildir. Hiçbir hulyâ ve hiçbir tahayyül, hiçbir teemmül, hiçbir tefekkür, hiçbir tezekkür hikmetsiz ve hâlî [boş] değildir. Hepsi mahlûktur. Masnû'-i ilâhidir. Boş değildirler ki, bunlara edgas-ı ahlâm ta'bîr olunur. Hiçbir ses, hiçbir levn [renk], hiçbir zevk [tat], hiçbir hareket, hiçbir sükûn, zerre zerre hiçbir masnû' [varlık] abes değildir. Kârhâne-i ülûhiyette hiçbir şey menfâatsiz ve maslahatsız ve zayi' değildir. Cümlesi ve cümlesi Hakîm-i mutlak olan Cenâb-ı Zül-Celâlin mahlûklarıdır. Zira abeslik câhile, ahmaka ve çocuklara muhtastır. Allahu teâlâ bunların hepsinden müberrâdır.

Fakat bunların ma'nâlarını, işaretlerini, imâlarını bittamam anlamak makam-ı nübüvve mahsûstur. Ve kısım-ı küllisini anlamak ehli olan evliyâ-ı kiram ve müctehîdîn-i i'zam ve ulema-i a'lâma mahsûstur. Bir milyonda bir cüz'ünü zekî ve fatîn müslümanlar anlarlar. Pek azını bizim gibi avam insanlar dahî fırâset-i imâniyye tarîki ile bir şeyler anlayabilirler. Meselâ Cenâb-ı Hakkı (celle şânühü) rüyada görmek, ki ulemâ-ı izam -âdî hocalar değil- arasında ihtilâflıdır. Mümkün mü, değil mi, vâkı'mi, değil mi, doğru mu, değil mi? diye ihtilâf etmişlerdir ve indet-tahkîk, şer'-i şerîf-i Ahmedînin (sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem) tecviz buyurdukları surette caiz ve

mümkün ve vâki' ve bunun ekseriya ta'bîri, gören ve görülen tâlib-i ilimler ve sâlik-i tarîklerin ileride âlim olmasıyla ta'bîr olunur. Fakirler ganî [zengin] olur, hastalar şifâ bulur, garîbler vâsıl olur, kavuşur. Daha daha çok çok menâfi' husul bulur. Zât-ı zülcelâle (celle celâlühü) âid olan şeyler gayr-i mütenâhidir. Bunun ta'bîri de gayr-i mütenâhidir.

Peygamberân-ı izam (alâ nebiyyinâ ve aleyhimüsselâtü vesselâm)ın gördükleri rüyalar, kendilerinin peygamber olacaklarını beyân ve kendilerinin ahvâlini müş'ir olan enbiyâ-ı izamın nübüvvetinden evvel gördükleri rüyalarla tevilli ve tefsîrli ve tevilsiz olabilirler. Bu mes'ele pek vâsi' ve geniştir. İbrahim aleyhisselâmın gördüğü rüya gibi. (Rüyada oğlunu zebh eder [boğazlar] görmesi gibi). Nübüvvetten, ya'nî peygamber olduktan sonra her gördükleri rüya, fecr-i sâdık gibi doğrudur. Ta'bîrli de olabilir, ta'bîrsiz, aynı aynîne de zuhur eder. Kur'ân-ı kerîm ve Kâbe-i muazzama, Beytullah ve Mescid-i Aksa ve sâir ma'bedler ve dînî eserler, hatta bunların sofaları, kapılan, duvarları ilâahir gibi rüyada görmek birer birer ma'nâlıdırlar. Bunların manâlarını, imâlarını, işaretlerini bilmek büyük bir ilme, büyük bir salaha, büyük bir îmana mütevakkıftır. Enbiyâ-ı izamı (alâ nebiyyina ve aleyhimussalatü vesselam) rüyada görmek, Âdem aleyhisselâmı, Şît aleyhisselâmı, her birisini ayrı ayrı rüyada görmek, başka başka ma'nâlara ve hususiyetlere delâlet eder.

Bakınız ki, ne kadar vâsi', ne kadar derin bir ilimdir.

Server-i âlemi (sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem) rüyada görmek, mutlaka şerîatini görmek demektir. Ya'nî görülen onun şerîatinden ibarettir. Evsaf ve şemâil-i şerîfeleri ile, aynı aynına, tam tamına kemâlde görmek, o mekânda, o kavimde, o zamanda şerîatlerinin kemâliyle itibârda ve amelde bulunduğuna delâlet-i kat'iyye ile delâlet eder.

Hasta görmek, ma'yûb [ayıblı] görmek, ya'nî evsâf-ı aliyye-i Peygamberinin (sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem) aksi bir surette görmek, bil-akis ma'kûs görüldüğü nisbette, şerîatinin, dîninin amel edilmez olduğuna delâlet-i kat'iyye ile delâlet eder. Çünkü yeryüzünde bakı kalan ancak şerîatidir. Husûsan bin târihinden sonra-ki bin aded-i kâmidir-kendisinin vücûd-i unsurisi.... âlem-i hissîden âlem-i ma'nevîye dönmüştür. Binâen aleyh kendi âsârından ancak şerîati kalmıştır ve ilelebed bakîdir. Kemalden her ne kadar noksan görülürse, şerîati de o nisbette amelden noksan olduğuna işaretler. Peygamberi (aleyhisselâtü vesselam) vücûd-i unsurisi ile, ya'nî vücûd-i beşeriyesiyle aynı aynına görmek, vefatlarından çok sonra da, bundan bin sene evveline kadar, evliyâ-yı Şâzilîyeye vâki' olmuştur. Meselâ Ebûl-Hasan Şâzilî -ki Süveyş'de medfundur- : "Eğer ben bir lahza [an] onu baş gözümle görmesem, ya'nî bir lahza gözümden gaib olsa, kendimi Onun ümmetinden ad etmem, saymam" buyurmuştur." Onun halîfesi olan Ebûl-Abbas Mürsî -ki İskenderiye'de medfundur- : "Herkes lâzım olan mes'eleyi kitablardan aldıkları gibi, ben onu gözümle görür ve mes'eleyi kendisinden suâl ederim" buyururlar. Onun halîfesi olan Ahmed bin Atullah İskenderî der ki: "Her ne vakit istersem, onun vücûd-i mübareklerini baş gözümle görürüm". Bu hâl evliyâ-i Şâziliyede çok vâki' olmuştur.

Etraf-ı âlemdede, ezmine-i muhtelifede, emkine-i müteaddidede eşhas-ı mütegayire Hızır aleyhisselâmı gördükleri gibi, âlem-i keşifde de Server-i Âlemin (sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem) rûhâniyetleri mütemessile olarak, eşhas-ı muhtelif ve evda'-ı mütegayire ile görünmüş, bazı evliyâ-ı kirama, ya'nî vilâyet-i hâsse-i Muhammediyeden (sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem) geçmiş evliyaya çok vâki' olmuştur. Bundan dört yüz sene evvel vefat eden şeyh Muhammed Rûcî'nin ve validesinin rüyaları buna şahiddir. Bunları Reşahât'ta görebilirsiniz.

Âlem-i menâmda, ya'nî rüyada suleha-ı müminin pek çok görmüşlerdir. Ve çok kimselerin imdadına yetişmiştir. Açlıktan ve susuzluktan ve mehâlik-i sâireden kurtarması çok kere vâki' olmuştur. Buna dâir bu ilmin mütehasıslarının kitab şeklinde çok telifâtları da vardır. Ve hattâ bende de var idi. Çok defalar okumuştum ve bu mesaili ekseriya ondan almış idim. Sonradan gaib oldu.

Peygamberi (aleyhissalâtü vesselam) rüyada görmek büyük bir devlet, büyük bir ni'mettir. Râî ile, ya'nî gören ile bir münâsebeti olduğuna da delâlet ve imalar

vardır. Nitekim hiçbir kâfir, hiçbir zındık, hiçbir mürted, hiçbir suretle Peygamberi (aleyhissalâtü vesselam) rüyada görmez ve göremez. Zira münâsebetleri yoktur. Avam ve havass-ı müminin birçok suretlerde rüyalarında Server-i âlemi (sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem) menâmda görürler. Bunda ulemâ-ı islâmiyye, ya'nî müctehîdîn-i izam, ya'nî dinde söz sahibi olanlar ihtilâf etmişlerdir. Bazıları neman 0 olduğunu, her ne suretle olursa olsun görmek. Onu görmek demektir, bazı muhakkikin ulema, Onu görmek, hâl-i hayatındaki şemâil-i şerifesine mutabık ve muvafık görmeği şart ittihâz etmişlerdir. Hâl-i hayâtında muttasıf olduğu sıfatlar ve şekillere mugayir bir surette, meselâ ihtiyar, saç ve sakalları ağarmış, kör, topal, uzun veya kısa veya herhangi bir surette ma'yûb görenler olursa, o '0' değildir. Çünkü '0' odur. '0' olmazsa, '0' değildir.

Buna binâen Şeyh Muhyiddin Arabi'nin Şam'da gördüğü ve eline Füsûs kitabını verdiği ve bu kitabı ümmetime ta'lim et, dediğini, ba'zı ulemâ-ı a'lâm kabul etmişler ve bazıları da kabul etmemişlerdir. Hattâ Hanbeli âlimlerinden İbni Teymiye, onun gördüğü dahî temessülü değil şeytanî bir rûhdur demiştir. Fakat bu kavil merdûddur. Bu suretle Yahya efendi dergâhındaki şeyhin gördüğü rüya da doğru değildir; masnû'dur, uydurmadır. Zâten İstanbul dergâh şeyhleri bu gibi çok masnû' uydurma rüyalar düzmüş ve yaymışlardır.

Peygamber aleyhissalâtü vesselamı rüyada evsâf-ı mütedâdde [zıt sıfatlarda], ahvâl-ı mütegayire ve eşkâl-i muhtelifte [birbirine uymayan sıfatlar, değişik haller ve şekillerde] görmek, zamanen ve mekânen o kavim arasında şerîat-i garrâ-ı Ahmediyyeye (sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem) tehalüfü nisbetinde görürler. Hasta, ihtiyar, sakat, alîl ve sâire gibi ayıblı şeylerle görürlerse, şerîatinin icra edilmediğine ve şerîatinin câri olmadığına bir haber, bir işarettir. Husûsiyle vefat eder görürse.

Sizin bu rüyanızda olduğu gibi, meyyitlere icra edilen bütün ameliyye ile, tenâşir tahtası üzerinde, kefende ve kabirde müteaffın görülmesi, şimdiki zamanda ümmetinin pişvâsı [önderi] makamında görünenlerin, teaffünüdür [kokuşmasıdır]. Bu eşhas-ı reddiyyenin kendi teaffünleridir. Zira cesed-i Peygamberi (sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem) aynı aynına mevcûddur. Tegayyur ve tehavvül [değişmek], çürümek ve teaffün etmekten masundur. Çürümez ve teaffün etmez. Sâir Peygamberân-ı izam (alâ nebiyyinâ ve aleyhim essalâtü ves-selâm) da böyledir.

Bu görüşünüz bitemâmihâ şerîat-i mutahhara-ı Peygamberinin (sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem) külliyyen amel edilmez olduğuna delâlet-i sariha ile bir huccet-i kâtı'a ile delâlet eder.

Mübarek kabirlerinden çıkan kara sinekler ki, uçan hayvanların en denisi, en aşağısıdır, isimleri İslâm, babaları İslâm oldukları halde dünyâlarını dinlerine tercîh edip, Sanduka-ı Peygamberîden çıkmalarını gördükleri gibi, bu cemaattan sıyrılıp, dışarıya kendilerini tehlukeye atan irtidâd etmiş, dinden çıkmış olan zamanenin dinsizleri, zındıkları, kezzâbları [yalancıları], mürtedleridir.

Mübarek kabrinden uçmuş, çıkmış, tekessür etmiş olan kavim ve ehâli ve halktır. Bu suretle görülüyor.

Yol üzerinde defn edilmesi ve kabrin derin kazılamamış olması, şerîatinin mühmel, ehemmiyetsiz bırakıldığına ve ileriye götürülmesine imkân kalmadığına delâlet ve işarettir.

Baş ucunda bulunduğunu gördüğünüz biraderinizin refikasının yüzlerini açması, ümmetinin hanımlarının perde-i haya ve namusu kaldırmış olmalarına alâmettir. Sineklerden murad ne arabdır ve ne de kâfir-i aslıdır. İsimleri bu ümmetden olan, fakat İslâm evlâdları oldukları halde dinlerini dünyâyâ tebdil eden münafıklar, zındıklar ve mürtedlerdendir. Zâten sanduka-ı Peygamberîden (sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem) zuhur etmesi, kendi ümmeti arasında zuhur eden mürtedler olduğuna şübhe bırakmıyor.

Hangi tarikattandır? Suâlîne gelince: Bu da kendini tanımayan, îman etmeyen, kendisini tasdik etmeyen kavimlerden bulunduğu işarettir. Tarikatlerin hepsi onun ahvâl ve

akvâl ve etvarından ibarettir. Hepsi de sıdktır, savabdır. Aynı hakikat, aynı rahmettir. Din de bundan ibarettir.

Bu rüyayı, bu kavim içerisinde sizin görmeyiz ise, Onunla bir münâsebet bulunduğuna delâlet ve işaret eder.
Bâbâm! Ben bunları kendimden yazmıyorum. Asâr-ı mevsuka-ı müteaddide-yi İslâmiyyeden ahz etmişimdir. İşte bu tabiri de pek sarîh ve sahîh olarak yine o vâsıtâ ile size gönderiyorum. Vesselam.
Bakı, dua.

(Süleyman Kuku-Son Halkalar ve Seyyid Abdülhakîm Arvâsî'nin Külliyyatı-1.Cilt-S.390-395)

Son Halkalar Ve Seyyid Abdülhakim Arvasi'nin Külliyyatı (2 Cilt) Efendi Hazretleri Hakkında Yazılmış Bir Kitap

Son Halkalar ve Seyyid Abdülhakim Arvasi'nin Külliyyatı (2 Cilt)

Faruk Meyan müstear ismi ile birçok kıymetli kitabı Türkçe'ye çeviren Süleyman Kuku, Seyyid Abdulhakim Arvasi hazretlerinin külliyyatını Türkçe olarak yayınladı. 2 cilt olan kitabın ismi: Son Halkalar ve Seyyid Abdülhakim Arvasi'nin Külliyyatı

“Bu aciz ve güçsüz halimle, cesarete geldim ve bu büyük vazifenin altına girdim.

Mezkûr mevcut vesikalardan yanımda olanları, ya'ni elli seneden beri toplamış olduklarımı, ahiretim için bir sevab ve kurtuluş vesilesi olur ümidiyle bugünkü harflere ve çok az sadeleştirerek, bazan kelimelere dokunmayıp, köşeli parantez içine kullanıldığı cümledeki ma'nasını yazarak dilimize çevirdim.

İsmi, yukarıda Seyyid Abdülhakim Arvasi'nin (kuddise sirruh) külliyyatı olmak üzere, Son Halkalar koydum.

Son halkaların dalga boyları uzun olduğundan inşallah sevenleri kıyamete kadar manevi olarak ruhaniyetlerinden, ilmi olark da eserlerinden ve menkıbelrinden istifade eder, feyiz alırlar.

Allah herşeye kadirdir.”

Süleyman Kuku
*KAYNAK

Yeryüzünde İki Türk Var İse Biri Mutlaka

Benim

Şimdi de Van eski Müftüsü Kasım Arvas Beğ'den dinlediğim bir hatıradan bahsetmek istiyorum. Bu, büyük mutasavvıf Abdülhakim Arvasi (K.S.)' ye aittir. Ruslar, 1915 yılında Doğu Anadolu'yu işgal ettiklerinde müslüman ahaliye çok zulm ettiler. Zulümlerini Ermeniler'le birlikte, onların rehberliğinde gerçekleştiriyorlardı. Yani Ermeniler gösteriyor, Ruslar katlediyordu. Öyle bir imha ki; kadın, erkek, çoluk çocuk demeden.. Müslüman mı müslüman deyip imha ediyorlardı. Anadolu'nun kaderi müşterek, her yerde aynı hadise yaşanıyor. O tarihlerde, bizim aile Van'ın Müküs (Bahçesaray) kasabasının Arvas köyünde, Doğu Beyazıt'ta, Erciş'te.. Çeşitli yurt köşelerine dağılmışlar. Seyyid Abdülhakim Arvasi Hazretleri Başkale'de o zaman; Van'ın Başkale kazasında... Rus-Ermeni zulmünden çevresindekileri kurtarmak için çoluk çocuğunu toplayıp Van'ı terk ediyor. Rus işgali ve Ermeni zulmünden kurtulmak için kaçmaktan başka çare yok. Irak, Suriye yolu ile İstanbul'a geçecek. O zaman geçtiği yol, yani Irak ve Suriye, bizim; Osmanlı toprağı. Yabancı ülke, yabancı topraklar değil... İmparatorluğun sınırları içerisinde. Suriye'de bulunduğu sırada Suriyeliler diyor ki;

"Siz İstanbul'a, Türkiye'ye, gitmek istiyorsunuz. Halbuki, Türkiye çok müşkil durumda, imparatorluk çöktü çökecek, yıkıldı yıkılacak. Türkiye artık iflah olmaz perişan olursunuz. En iyisi burada kalın. Size medrese veririz mektep veririz, hocalık veririz, her türlü imkanı veririz... Evladlarınızla mes'ud yaşarsınız."

Abdülhakim Arvasi Hazretleri'nin onlara verdiği cevap şudur:

"Türkiye'ye gideceğim. Yeryüzünde iki Türk var ise biri mutlaka benim. Ben Türk'üm ama Jön Türk değilim."

Kaynak: Seyyid Ahmed Arvasi – Doğu Anadolu Gerçeği. Sayfa: 70, 71. 1992 Boğaziçi Yayınları.

....

Seyyid Ahmed Arvasi'nin babası emekli gümrük memuru Seyyid Abdülhakim Arvasi'dir. Üstad'ın hocası Esseyyid Abdülhakim Arvasi Hz'den farklı bir zattır. Yukarıda bahsi geçen Üstad'ın mürşidi Seyyid Abdülhakim Arvasi Hz'dir.

Efendi Hazretlerinin Mürşidi: Seyyid Fehim Arvasi

Seyyid Fehim Arvasi Kuddise sirruh

Hazret-i Şeyh cemâate çok önem verir, Ezan-ı Muhammedi okunmadan mescide gelir ve gece namazlarını asla kaçırmaz. Talebelerinden Molla Abdülhakim veya Molla Şâbân varsa onlara uyar, yoksa kendileri imâm olurlar. Ramazân-ı şerifte teravih namazını hatimle kılar, ne zaman ki duâ bitti sahur sofrasına otururlar. Sabah namazından sonra, zikir ve murâkabe ile meşgûl olur, sadece kaylûle vaktinde (iki saat kadar) uyurlar. Seyyid Abdülhakim Efendinin ifadesiyle 0, her ilimde okyanustur. Derinliğine kimse inemez, ancak oğlu ve halifesi Seyyid Muhammed Emin "biraz" anlar. Seyyid Fehim hazretleri cinlere de İslam'ı anlatır. O taifeden dört binden fazla talebesi vardır, onlar dahi manevi makamlara kavuşurlar.

Zarafete bak!..

Bir gece muhteşem bir sohbet yaparlar. Seyyid Abdülhakim Efendi aşk ile dolup taşar.

Yüreğinde âdeta alacağını almış olmanın huzurunu duyar. Ertesi sabah üstadı elma ağacının altında kollarını sıyırırken koşturup ibrik yetiştirir, su dökmeyi arzular. Hazret-i Şeyh yerdeki delik elmayı göstererek “Ne dersin Abdülhakim” diye sorar, “şimdi bunun içinde çekirdekle uğraşan kurtcağız elmayı, hatta ağacı yediğini sansa?” – Hata yapar.

– Ama sen yapma.

“Dün gece az bir şey tattın, daha alacağın çok şey var” demenin kibar yolu. Zarafete bak!

Seyyid Fehim hazretleri bir gece rüyâsında Resûlullah'ı görür. Efendimiz ona; “Abdülhakim'in terbiyesini sana ısmarladım” buyururlar. Bu emir üzerine mümtaz talebesine daha çok ihtimâm gösterir, onu vilâyet-i Ahmediyeye derecesine ulaştırırlar. Vilayeti Ahmediyeye...

İşte bu yüzden oğullarının adlarını Ahmed Enver, Ahmed Mekki, Ahmed Münir koyarlar ya... Seyyid Abdülhakim Efendiye 1882 (H.1300) senesinde zâhirî ilimlerde icâzet verir, beş sene sonra da Nakşibendiyye, Kâdiriyye, Sühreverdiyye, Çeştiyye ve Kübreviyye yollarında halife yaparlar.

Seyyid Fehim hazretleri vefâtından altı ay önce sefer hazırlığına başlar, artık ölümden daha sık bahis açar. Şimdi medfûn buldukları yere bakarak, Arvas Kabristanına defnedilenlerin kavuşacağı müjdeleri anlatırlar.

Bir cuma günü hasta hasta cemaate katılırlar. Oğlu Seyyid Muhammed Emin Efendi beliğ ve hazîn bir hutbe okur. Câminin arkasındaki çeşmeye kadar saf bağlayan kalabalık mahzûn olup, ağlamaya başlar. Hazret-i Şeyh namazdan sonra Seyyid Abdülhakim Efendi, Seyyid Muhammed Emîn Efendi, Halîfe Derviş ve Halîfe Ali adlı dört halîfesini huzûruna dâvet eder, vasiyetlerini açıklar:

“Yerime Muhammed Emin geçsin, lakin o ince kalplidir. Bize karşı sevgisi çok kuvvetlidir, ardımdan fazla yaşayacağını sanmam. Ondan sonra Seyyid Abdülhakim ‘mutlak olarak’ yerime ikâme olunmuştur. Arvas'ta olsun, Başkale'de olsun, İstanbul'da olsun ona itâat ediniz. Onun rızâsı benim rızâmdır. Ona muhâlefet bana muhâlefettir. Kitaplarımı Arvas Kütüphânesine vakfettim. Bildiğim kadarıyla kimseye borcum yoktur, ihtiyâten ilân edin. Şâyet alacaklılar çıkarsa ve ne kadar olduğunu söylüyorlarsa oğlum Muhammed Emin ödesin. İlmin ve Nakşibendiyye yolunun yayılmasına ihtimâm gösterin. Seyyidim ve senedim Şeyh Büzürk (Tâhâ-yı Hakkârî hazretleri) bu fakire her sene asgarî bir defâ Van'a gidip halkı irşâd etmemi emir buyurmuşlardı, artık onu siz yerine getirin...”

O sırada on yaşında olan Hüseyin Efendi'ye bakarak “Bu çocuk sâlihtir” buyurur ve vasiyetlerine devâm ederler: “Benden sonra çok fitne çıkacak, kadınlardan hayâ perdesi kalkacak, çarşı pazarlarda dolaşacaklar. İslâm, Abdülhamîd Hanla kâimdir. (Seyyid Abdülhakim Efendiye dönerek) Cenâb-ı Hak sizi muhâfaza edecek, nasıl ki İbrâhim Aleyhisselâmı ateşte yakmadıysa... Nakşibendiyye yolunun yayılması için elimden geldiğince hizmet ettim, büyüklerin yolundan kıl kadar ayrılmadım. İnşâallah mes'ûl değilim. Siz dahi tam tedkîk etmeden fetvâ vermeyin. Ruhsatlarla yetinmeyin. İmkân oldukça azîmetleri esas alın” buyurur ve o saatten sonra sadece zikir ve ibâdetle meşgûl olurlar.

Kurt kuş ağlar

Fehim-i Arvâsî hazretleri son anlarında mübârek başlarını secdeden kaldıramayacak kadar güçsüz kalırlar. Arvas civarını anlatılmaz bir hüzün kaplar, yüzlerce talebesi kapının önünde bekler, bir haber sorarlar. O sırada renk renk, çeşit çeşit kuşlar gelir, sıra sıra havada dururlar. Öyle ki Arvas üzerine şemsiye olurlar. Seyyid Fehim hazretleri secdeden başlarını kaldırıp “Er-Refîku'l-a'lâ” der ve Kelime-i tevhid söyleyip nurlu gözlerini yumar. Ne zaman ki gaybdan gelen bir ses; “Yâ eyyetühennefsü'l-mutmeinne...” âyet-i kerîmesini okur, hocalarını kaybettiklerini anlarlar. (H.1313, Şevval 15)

Sevenleri günümüzde de kabrini ziyaret eder, feyiz alırlar. Büyük velîyi vesile ederek Allahü teâlâdan ister. Umduklarına kavuşur, korktuklarından emin olurlar.

Öyle bir Şeyhin var ki...

Van Gürpınar, Pîrân aşîretinden Ali isminde bir genci hasımları sıkıştırır, üzerine

namlu doğrultular. Ali "n'olur vurmayın" diye yalvarır, "ben Hazret-i Şeyhe talebe olmuşam. Dünyâ işlerinden sıyrılmışam."
Hasmı ikna olmaz, haznede beş fişeği vardır, hepsini sıkır. Ama ne bir ses çıkar, ne de duman. Sanki gizli bir el fişekleri toplar. Çaresiz kalan saldırgan "kalk git" der, "öyle bir Şeyhin var ki sana kimse dokunamaz."
Gürpınarlı Ali bir zaman sonra Seyyid Fehim hazretlerini ziyâret eder, Hazret-i Şeyh oturdukları postun altından beş fişeği uzatır, "al bunları sahibine ver" der, "kul hakkıdır. Üzerimizde kalmaya!"
Hasmıyla barıştıklarını ve adamcağızın Arvas'a gelip talebe olduğunu bilmem gerek var mı anlatmaya...

Ahmet Sırrı Arvas

*

Seyyid Fehim-i Arvasi

Seyyid Fehim-i Arvasi hazretleri, Doğu Anadolu'da yetişen büyük velilerdendir. Silsile-i aliyyenin otuzüçüncüsüdür. Osmanlı Devletinin son devirlerinde yaşamıştır. Seyyiddir. "Hazret-i Şeyh" ve "Allâme" lakapları vardır. "Arvasi" denmekle meşhur olmuştur. Babası, Seyyid Abdülhamid Arvasi'dir. 1825 yılında Van'ın Bahcesaray (Müküs) ilçesine bağlı Arvas (Doğanyayla) köyünde doğdu. 1895'de aynı köyde vefat etti. Kabri oradadır ve sevenleri tarafından ziyaret edilmektedir.

Temiz ve asil ailesi Anadolu'nun doğu vilayetlerinin ilim, irfan ve güzel ahlak vasıflarının timsali (sembolü) idi. Zamanlarının âlimi, fazilet örneği olan dedeleri Kâdiri ve Çeşti yollarına mensup idiler. Babası, Arvas'ın tekke, zâviye ve medresesinin sevk ve idaresini yürütürdü. Seyyid Fehim, küçük yaşta babası Seyyid Abdülhamid Efendiyi kaybetti. Annesi Seyyide Emine Hanım, zahide, takva ve vera sahibi saliha bir hanım idi. Pek çok kadın hizmetçileri olduğu halde ilim talebesinin elbisesini kendisi eliyle yıkar ve yardım ederdi.

Küçük yaştan itibaren ilim öğrenmeye başlayan Seyyid Fehim, kısa zamanda Kur'an-ı kerimi hatm ve hıfzetti. Sonra dedelerinin kurduğu ve öteden beri ilim yayan büyük âlimler yetiştiren Arvas Medresesi ile Müküs'teki Mir Hasan Veli Medresesinde temel dini bilgileri ve Arabi âlet ilimlerini okudu. Kısa bir müddet ilim tahsiline ara verdi.

Sonra Cizre'ye gidip Mevlana Hâlid-i Bağdâdi hazretlerinin halifelerinden Şeyh Hâlid-i Cezeri'nin ders halkasına dahil oldu. Kısa zamanda emsallerini geçip ilimde ilerledi. Dini ilimleri ve zamanın fen bilgilerini öğrendi.

Seyyid Fehim, Cezire'de ilim tahsili ile meşgul olduğu sırada, amcaoğlu Seyyid Sıbgatullah Efendi de Cezire'ye gelip, Mevlana Hâlid-i Bağdâdi hazretlerinin talebelerinden Şeyh Salih Sibki hazretlerinden ilim öğrendi. Cezire dönüşünde Van'a uğradı. Van'da bulunduğu günlerde büyük veli Seyyid Taha-yı Hakkâri hazretleri de Nehri'den Van'a gelmişti. Seyyid Taha hazretlerinin en seçkin eshabından olan amcası Seyyid Muhammed Efendi, Seyyid Sıbgatullah Efendiye, Seyyid Taha-yı Hakkâri hazretlerine talebe olmasını tavsiye etti. Seyyid Taha'ya talebe olan Seyyid Sıbgatullah, onun hizmetinde ve sohbetinde bulunarak, tasavvuf yolunda ilerledi. Kısa zamanda olgunlaşarak insanlara İslamiyet'in emir ve yasaklarını anlatmak hususunda icazet, diploma ve hilafet aldı. Van valisi ve halkı Van'da kalmasını ısrarla istediler. Fakat o; "Nehri'ye gidiyorum. Seyyid Taha hazretleri uygun görürlerse burada kalırım" buyurdu. Van'da kalmak istediğini Seyyid Taha hazretlerine arz edince, buyurdu ki: "Yok Molla Sıbgatullah! Van halkı dun-himettir (eksik, kısa himetlidir). Van'ın fethi benim ve senin elinde olmaz. Mükâşefe âleminden malumata göre sizin sülalenizden, yani Arvasi hanedanından, ilim ve irfanı ile tanınmış, Allah bilir ama onun [Seyyid Fehimi kastediyor] vasıtasıyla, Van'ın irşadı geçici olarak mümkündür" buyurdu. Seyyid Sıbgatullah Arvasi hazretleri; "O zat amcamın oğludur. Cezire'de ilim

tahsili ile meşgul, ilim ve irfanla meşhurdur” dedi. Seyyid Taha; “Bir başka gelişinde o zatı muhakkak bana getir” diye emir buyurdu.

Seyyid Sıbgatullah, hocasını ikinci defa ziyarete gelişinde, genç yaştaki Seyyid Fehim Arvasi’yi de Nehri’ye getirdi. Seyyid Taha hazretlerinin huzuruna gidip sohbetiyle şereflendiler. Kalma zamanı bitip ayrılacakları sırada, Seyyid Sıbgatullah ve yanındakiler Seyyid Taha hazretlerinin elini öpüp izin aldıktan sonra, sıra Seyyid Fehime gelince, Seyyid Sıbgatullah geride kaldığını görüp, Seyyid Taha hazretlerinden onun için de izin istedi. Fakat Seyyid Taha hazretleri, Seyyid Fehim’in kalmasını münasip gördü ve; “O burada kalsın” buyurdu. Seyyid Taha’nın hizmetinde kalan Seyyid Fehim, kısa sürede kemale geldi. Seyyid Taha hazretleri onun hakkında; “Başkalarının altı ayda aldığı mesafeyi, Seyyid Fehim yirmi dört saatte aldı” buyurdu.

Seyyid Taha hazretleri bir gün Câmi-i Şerifin duvarına dayanarak Seyyid Fehim hazretlerine işaret ederek yanına çağırdı. O da yanına gelince; “Çok zekisin, ilme istekli ve kabiliyetlisin. Muhakkak Mutavvel kitabını okumalısın” buyurdu. Seyyid Fehim hazretleri; “Kitabım yok. Bizim taraflarda Mutavvel okunmaz” diye arz edince, kendi kitabını hediye etti. Muş’un Bulanık kazasının Âbiri köyünde Molla Resul Sibki ismindeki büyük âlime gidip okumasını tavsiye buyurdu. Huzurundan ayrılırken; “Sen zeki ve tetkik edici bir ilim tâlibisin. Suallerine hocalar tatmin edici cevap veremezler ve rahatsız olurlar. Derslerin takibi esnasında bir zorlukla karşılaşırırsan, onları rahatsız etme. Elini göğsüne koy ve beni hatırla. İnşâallah derhal müşkilini hallederim” buyurdu.

Hocasının elini öpüp duasını alan Seyyid Fehim Arvasi, Mutavvel okumak üzere zamanın Doğu Anadolu’daki en büyük âlimlerinden olan Molla Resul Sibki’nin huzuruna vardı. Molla Resul; “Ben Arvas ailesinden birisine ders okutmak arzusundaydım. Çünkü, Arvas’ta Molla Resul Zeki’den okudum. O aileden gelen bu zatta zeka eseri göremiyorum. Hayret o ailenin fertleri çok zeki olurlardı” dedi. Seyyid Fehim Arvasi, Molla Resul’dan ders almaya başladı. Fakat Seyyid Taha hazretlerinin tavsiyesine uyarak ders esnasında soru sormamaya dikkat ediyordu. Hatta Molla Resul, Seyyid Fehim’in talebelerinden Molla Hâlid’e; “Senin hocan soru sormuyor. Zekasız mıdır, yoksa utanıyor mu?” diye sordu. Molla Hâlid de; “Evet ben başlangıçtan beri bu zatın yanında okuyordum. Bir zaman hocalarına çok soru sorar, hocalar ona cevap vermekten aciz kalırlardı. Fakat Nehri’den döndükten sonra ne hikmetse soru sormayı terk etti. İlim öğrenmedeki kabiliyetine gelince: “Kusura bakmayın, bendeniz onun sizden yüksek olduğunu tahmin ederim” diye arz etti.

Bir gün Molla Resul’dan Mutavvel’i okurken hocasına; “Burayı anlayamadım” dedi. Molla Resul tekrar anlattı. Fakat Seyyid Fehim-i Arvasi yine anlayamadığını söyledi. Molla Resul cümleyi birkaç defa okuduktan sonra; “Bugün yoruldu, yarın anlatırım” dedi. Ertesi gün okudu fakat yine açıklayamadı. O gece Molla Resul de, Seyyid Fehim de düşündüler. Üçüncü gün aynı yere gelince, Molla Resul oradaki inceliği yine açıklayamadı. O sırada Seyyid Fehim hocası Seyyid Taha hazretlerinin; “Ders okurken anlayamadığın yer olursa, beni hatırla” sözünü hatırladı. Molla Resul dersi mütâlaa etmekle meşgulken, Seyyid Fehim gözlerini kapayıp, mürşidi Seyyid Taha hazretlerini gözünün önüne getirdi.

Seyyid Taha elinde bir kitap ile görüldü. Kitabı Seyyid Fehim’in önüne açtı. Mutavvel’in o sayfasıydı. O satırları açık olarak okudu. Seyyid Fehim merakla dikkat ediyordu. O cümlenin arasında bir atıf vavı (ve harfi) fazla okudu. Seyyid Taha hazretleri kaybolunca, Seyyid Fehim gözlerini açtı. Molla Resul’ün o satırları okuyup düşünmekte olduğunu gördü. Molla Resul’dan izin isteyip, hocasından duyduğu gibi bir (ve) ekleyerek okudu. Molla Resul bunu işitince; “Mana şimdi anlaşıldı” dedi. İkisi de iyice anlamıştı. Molla Resul; “Bu satırları yirmi senedir okudum, anlattım. Fakat hep anlamadan anlatırdım. Şimdi iyi anladım. Söyle bakalım bunu doğru okumak senin işin değil. Ben senelerce bunu anlayamadım. Sen nasıl anladın? Bu (ve)yi okudun, mana düzeldi” dedi. Seyyid Fehim, mürşidi Seyyid Taha hazretlerini hatırlayıp yardım

istediğini söyledi. Mürşidinden nasıl öğrendiğini anlattı. Molla Resul; “İmandan sonra küfür yoktur” diyerek kitabı kapattı. Seyyid Fehim ile birlikte Nehri'nin yolunu tuttular. Onlar yolda iken Seyyid Taha hazretleri; “Seyyid Fehim güzel bir hediye ile geliyor” buyurdu. Kısa bir müddet sonra Seyyid Fehim'le birlikte gelen Molla Resul de Seyyid Taha hazretlerinin sohbetine kavuşup, talebelerinden oldu. Onun huzurunda manevi olgunluğa erişip, zahiri ilimlerde olduğu gibi, tasavvuf ilminde de yetişti. Seyyid Taha hazretleri Molla Resul'e hilafet vererek insanlara İslamiyetin emir ve yasaklarını anlatmakla vazifelendirdi.

Hocası ve mürşidi Seyyid Taha hazretlerinin huzuruna tekrar dönen Seyyid Fehim, onun hizmet ve sohbetlerinde bulundu. Seyyid Taha hazretlerine olan muhabbet ve bağlılığı sebebiyle onun yattığı odanın dış tarafında pencereye yüzünü döner ve sabahlara kadar ayakta durup, onun güneş gibi nur saçan feyizlerinden istifadeye çalışırdı. Hatta bir defasında bununla yetinmeyip, soğuk bir gecede şiddetli kar yağarken, kapının dışında uzandı. Mübarek başını kapının eşiğine koyarak yattı. Şiddetli yağın kar, mübarek vücudunu örttü. Fakat muhabbetle yanan kalbi ile kar altında çeşit çeşit feyz ve bereketlere kavuştu. Seyyid Taha hazretleri teheccüd namazını kılmak için mescide gitmek üzere kapıyı açtı. Ayağını kapıdan dışarı atınca, Seyyid Fehim'in sırtına bastı. Seyyid Fehim hemen ayağa kalkıp edeple mürşidinin karşısında durdu. Seyyid Taha hazretleri; “Yeter Molla Fehim. Benim kanaatime göre bugün ilimde bir ummansınız. Seyyid Şerif Cürcani hazretlerinden sonra ilimde seygidlerin yüzünü siz güldürdünüz. Bu ilmi bu kadar yere sermeyiniz” buyurdu. Seyyid Fehim hazretleri ise; “Bu ilimden bütün istifadem, hazretinizin bir nazarıyla olana yetişememiştir. Bendeniz menfaatimi arıyorum” diye cevap verdi. Bunun üzerine Seyyid Taha hazretleri onu kucakladı, gecenin karanlığında cihanı aydınlatacak manevi nurları ihsan etti. Elini tutarak beraber mescide gittiler.

Seyyid Taha hazretlerinin hizmet ve sohbetinde tasavvuf yolunun en yüksek derecelerine kavuşan Seyyid Fehim, büyük bir veli oldu. Mutlak hilafetle şereflenme zamanı gelince, üstadı Seyyid Taha onu huzuruna çağırdı ve insanlara İslamiyet'in emir ve yasaklarını anlatmak, onların dünya ve ahirette saadete, kurtuluşa kavuşmalarına vesile olmakla vazifelendirdi. Fakat Seyyid Fehim; (Bu bir ağır yükür. Ben bunu kaldıramam.) Hem de buna layık olmadığını bildirip çekingen davrandı. Seyyid Taha hazretleri; (Bu bir emri ihtiyari, isteğe bağlı bir iş değil, emri zaruri olup, mecburi iştir) buyurdu. Memleketi olan Arvas'a gitmesini emretti. Yola çıkacağı zaman tekrar huzuruna çağırdı, kitapların içindeki mektuplarını kendisine göstererek; (Bu ihlas ve muhabbet sizin değil midir? Neden imtina ediyorsunuz. Yemin ederim ki sizin hilafetiniz, Resul-i ekrem efendimiz tarafından tasdik buyurulmuş ve bütün sâdât-ı kiram büyükler tasdik buyurmuş, ben de tasdik etmek zorundayım. Siz de kabul etmek mecburiyetindediniz) buyurdu.

Kanaat, tevekkül, zühd, muhabbet, rıza ve teslimiyette çok yüksek bir mürşid-i kâmil olan ve; “Seyyid Taha'yı gördüm, tarikat ve hakikatin ne olduğunu öğrendim” buyuran Seyyid Fehim hazretleri, hocasının emrine uyarak Arvas'a döndü. Arvas Medresesini yeniden imar ederek talebelere ilim öğretti. Ayrıca, ehl-i sünnet itikadını, eshab-ı kiramın yolunu anlatarak insanların saadetine çalıştı. İslamiyet'in emir ve yasaklarından kıl kadar ayrılmaksızın vazifesine devam etti. Her zaman afet kabul ettiği şöhretten kaçındı. Arvas Medresesinde en az elli talebeye ders verip Madde-i Kübra adlı eseri okuturdu. Ondaki ilim tahsil edip, mezun olanlar Van ve havâlisinde Reisü'l-müderresin unvanıyla anıldılar. Seyyid Fehim hazretlerinin ilim ve marifetteki üstünlüğü kısa zamanda her tarafa yayıldı.

Seyyid Fehim hazretleri hocası Seyyid Taha hazretlerini, ders talebesi gibi her yıl, Arvas'dan Nehri'ye gelerek, ziyaret ederdi. Vefatından sonra, yerine geçen biraderi Seyyid Muhammed Salih hazretlerini de ziyaret edip, sohbetlerinde bulundu. Zira Seyyid Muhammed Salih hazretleri Seyyid Fehim hazretlerinin sohbetinde üstadıydı.

Üstadının vefatından sonra daha da tanınan Seyyid Fehim hazretleri, ilim ve fazilette

iyice meşhur oldu. Mısır, Irak, Suriye ve bu havâlide halledilemeyen meseleler ona getirildi. Çözülemez gibi görülen müşkil meseleleri hallederdi. Onun sohbetinde bulunmak üzere Arvas'a giden kimseler dünyadan habersiz, nefsin ve şeytanın şerrinden emniyette olup, muhabbet deryasına daldılar. Ondan feyz alıp, yüksek derecelere kavuştular. Sohbet ve dersleriyle pek çok insanın doğru yola kavuşmasına vesile oldular. Böylece, Doğu Anadolu halkının Sünni kalmasını, bâtil fırkaların yöreye girmemesini temin ederek, milli birliğe çok hizmet etti. Doksanüç Harbinde Ruslara karşı Doğu Bâyezid Cephesine gidip büyük kahramanlıklar ve muvaffakiyetler gösterdiler.

Seyyid Fehim hazretleri hocası Seyyid Taha hazretlerinin vefatından sonra onun emir ve tavsiyelerine sıkı sıkıya uydu. Senede iki defa Van'a teşrif ederek halka İslamiyetin emir ve yasaklarını anlattı. Onların dünyada ve ahirette saadete, mutluluğa kavuşmaları için çalıştı. Vaaz ve sohbetleriyle Van halkının İslamiyet'e bağlılığı ve bu husustaki şöhreti arttı. "Dünyada Van, ahirette iman" sözü insanlar arasında yaygın olarak söylenmeye başlandı. Seyyid Fehim hazretlerinin Van'a gelişlerinde büyük bir kalabalık ve izdiham olurdu. Zamanın valisi, askeri ve mülki erkanı onu ziyaret ederek, sohbetlerinden istifade ederler, varsa müşkil meselelerini sorup cevaplarını alırlardı. Maddi ve manevi bütün emirleri yerine getirilir, herkes ona saygı ve hürmette kusur etmezdi. Böylece hocası Seyyid Taha'nın seneler önce buyurduğu; "Van'ın fethi Arvasi hanedanından, ilim ve irfanı ile tanınmış bir zatın vasıtasıyla muvakkaten (geçici olarak) mümkündür" sözünün hükmü keramet olarak ortaya çıkmıştı.

İlim, fazilet ve güzel ahlakta zamanının bir tanesi olan Seyyid Fehim hazretleri, İslamiyetin emirlerine ve sevgili Peygamberimizin sünnet-i seniyyesine titizlikle uyardı. Onu sevenler namazlarını mutlaka camide cemaatle kırlardı. Onun en büyük kerameti, İslamiyetin emir ve yasaklarına tam uyması, kendisinden sonra vazifesini devam ettirecek olan Seyyid Abdülhakim gibi âlim ve veli bir zatı yetiştirmesiydi. Bunlardan başka pek çok kerametleri görülmüştür.

Seyyid Fehim hazretleri bir defasında talebeleriyle Van Gölü kıyısında giderken, göldeki Ahtamar Adasında bulunan Ermeni kilisesinden bir papaz çıkarak su üstünde yürümeye başlar. Talebeler bunu görünce, bazılarının hatırına; "Allahın düşmanı dediğimiz papaz, su üzerinde yürüyor da, evliyanın büyüğü, Allahü teâlânın sevdiği, seçtiği kulu bildiğimiz, Seyyid hazretleri acaba neden yürümez ve kıyıdan dolaşır" diye gelir. Seyyid Fehim, bu düşüncüyü anlayıp, mübarek ayaklarındaki nalınları ellerine alıp, birbirine çarpar. Nalınları çarptıkça papaz suya batar. Boğazına kadar gelince, bir daha çarpar. Papaz, batar ve boğulur. Sonra, böyle düşünen talebesine dönerek; "O, sihir yaparak, su üstünde gidiyor, böylece sizin imanınızı bozmak istiyordu. Nalınları çarpınca sihri bozulup battı. Müslümanlar sihir yapmaz. Allahü teâlâdan keramet istemekten de hayâ ederler" buyurdu. Kerameti ile papazın sihrini bozdu.

Diyarbakır'da adliye müfettişi Mustafa Necati Bey isminde bir kimse vardı. Vazifeli olarak Van'ın Müküs kazasına gitti. Bir bayram günü, bayram namazından sonra kaymakam ve kazanın ileri gelenleri Seyyid Fehim hazretlerini ziyarete gitmek üzere hazırlandılar. Mustafa Necati Bey de onlarla birlikte gitmek istedi. Gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra yola çıktılar. Yolculuk esnasında güzel şeylerden bahsedildi. Arvas'ın yakınındaki Kırmızı Köprüyü geçtikten sonra hepsi de ayrı bir manevi havaya girdiler. Mustafa Necati Bey de o havadan etkilendi. Fakat kendisi içki içtiği için heybesinde iki şişe içki vardı. Arvas kabristanının altındaki taşlıkta bu şişeleri kimseden habersiz, bir yere sakladı. Arvas'a varıp, Seyyid Fehim hazretlerini ziyaret ettiler.

Hepsi sırasıyla saygıyla elini öptüler. Mustafa Necati Bey de ellerini öpüp, tasavvuf yolunda talebesi olmak istediğini bildirdi. Seyyid Fehim hazretleri ona; "Şişe ile tarikat bir arada olmaz. Git şişeleri kır, dök gel, öyle kabul edelim" buyurdu. Mustafa Necati Bey şişeleri oraya koyduğunu kimsenin görmediğini düşündü. Fakat Allahü

teâlâ veli kullarına kerametle bildirir diye düşünerek gitti. Şişelerden birini kırdı, diğerini de sıkıştırsam kullanırım dedi. Seyyid Fehim hazretlerinin huzuruna gelince; "Git öbürünü de kır gel!" buyurdular. Mustafa Necati Bey bu durum keyfi değil, zaruridir. O şişeyi oraya isteyerek bırakmadım. Zaruri kalırsam içerim, diye bıraktım" dedi. Seyyid Fehim hazretleri; "Haramda zaruret olmaz" buyurdular. Mustafa Necati Bey gidip o şişeyi de kırdı. Sonra ellerini öptü ve talebeleri arasına girdi. Bundan sonra içki alışkanlığı kalmadı. Mustafa Necati Bey, Seyyid Fehim hazretleri hakkında; "Türkiye'yi hemen hemen tamamen, Arabistan'ın bir kısmını gezdim. Her yerde meşayıhtan pek çok kimseyle karşılaştım. Bu zat gibi olgun bir fert görmedim. Peygamber efendimizi ve Eshab-ı kiramı temsil ediyordu. Onlardaki ilim, hilm, yumuşaklık, vakar, letâfet ve heybeti hiç kimsede görmedim" diye anlatır ve ağlardı.

Seyyid Taha hazretlerinin oğlu Seyyid Ubeydullah Efendi hacca gitmek istiyordu. Van'a geldi. Kendi kendine; "Arabistan'da babam Taha-yı Hakkâri hazretlerini tanıyanlar çoktur. İlim sohbetleri olur. Yanımda büyük bir âlimin bulunması zaruridir. Buna layık ancak babamın halifesi Seyyid Fehim hazretleridir" diye düşünerek onları beraber götürmek üzere Van'a davet etti. Seyyid Fehim hazretleri Van'a gelince; "Üstadım birlikte hacca gidelim" dedi. Seyyid Fehim hazretleri özür beyan edip; "Mali ve bedeni durumum müsait değildir" buyurdu. Seyyid Ubeydullah Efendi; "Mal ve para işi bana aittir. Bedeni durumunuzla ilgili olarak Mevlana Hâlid-i Bağdâdi hazretlerinin Divan'ına bakalım, ne çıkacak" dedi. Divan'ın bazı sayfalarını açtıkları zaman Medine-i münevvere ile ilgili beytler çıktı. Bunun üzerine karar verip birlikte hac yolculuğuna çıktılar. İstanbul'a geçip, Fâtih'teki Reşâdiye Oteline indiler. Onların İstanbul'a geldiklerini haber alan zamanın padişahı Sultan İkinci Abdülhamid Han, kendilerini saraya davet etti. Sarayda misafir edip, ikram ve ihsanlarda bulundu.

Kendisi veli olan, âlim ve velilere çok hürmet eden Sultan İkinci Abdülhamid Han, Seyyid Fehim hazretlerinin sohbetlerinde bulunup, duasını aldı. On iki gün kadar İstanbul'da misafir ettikten sonra, Haydarpaşa'ya kadar merasimle, törenle uğurladı.

Seyyid Fehim hazretleri ve Seyyid Ubeydullah Efendi vapurla Mısır'a gittiler. Oradaki âlim ve veliler ile görüşüp sohbette bulundular. O devrin önemli ilim merkezlerinden olan Ezher Medresesinden yetişen âlimler, Seyyid Fehim hazretlerinin ilim ve faziletteki üstünlüğünü kabul ettiler.

Seyyid Fehim hazretleri, hizmetlerinde bulunan Hacı Ömer Efendiyle birlikte Câmi-ül-Ezher Medresesine gittiler. Bir odaya girdiler. Bu odada oturan bir âlimin etrâfında çok sayıda kitaplar ve önünde bir kağıt olduğu halde oturduğunu gördüler. Âlim, kitaplara bakıyor fakat önündeki kağıda bir şey yazamıyordu. Seyyid Fehim hazretleri kağıtta olan yazıyı bir defada okuyup ezberledi. Çünkü bir defa okuduğu yazıyı ezberlemek onun hususiyetlerindendi. Âlim kimse başını kaldırıp; "Sizin okumanız var mıdır?" diye sordu. Seyyid Fehim hazretleri ilimle bir miktar meşgul olduğunu bildirdi. Âlim; "Siz bu kağıttaki yazının manasını bilir misiniz?" dedi. "Evet" cevabını alınca, hayret etti ve; "Hayret! Câmiü'l-Ezher Medresesi (Üniversitesi) bütün şubeleri (fakülteleri) ile bir haftadan beri bu meselenin halli için tatil edildi. Reisü'l-ulema başta olmak üzere bütün âlimler gece-gündüz çalışmaktadır. Bu yazının mana ve mefhumunu anlamaktan aciz kaldı" dedi. Seyyid Fehim hazretleri; "Basit bir meseledir" buyurunca, âlim daha çok hayret etti.

Seyyid Fehim hazretleri anlaşılamayan meseleyi izah etmeye başladı. Hayretler vâdisinde dolaşan âlim, saygıyla kalkıp elini öptükten sonra, hemen kağıt kalem alıp Fehim-i Arvasi hazretlerinin izahını yazdı. Adresini alarak tekrar ellerini öptü ve ayrıldı. Seyyid Fehim hazretleri de Hacı Ömer Efendiyle birlikte kiraladıkları eve döndü.

Bir müddet sonra Câmiü'l-Ezher Medresesi Reisü'l-ulemâsının (rektörü) gönderdiği dört âlim çıkageldi. Reisü'l-ulemâ tarafından Câmiü'l-Ezhere davet edildiğini ifade ettiler. Seyyid Fehim hazretleri daveti kabul buyurup, gitti. Büyük bir salonda

Reisü'l-ulemâ başta olmak üzere beş yüze yakın âlim büyük bir saygı ile kendisini karşıladılar. Seyyid Fehim hazretleriyle Reisü'l-ulemâ yan yana oturdular. Sohbet başladı. Reisü'l-ulemâ, Seyyid Fehim hazretlerine; "Efendi hazretleri! Tam istenen şekilde açıkladığınız mesele, Câmîü'l-Ezherce müşkil ve manası anlaşılamayan bir mesele hâline gelmişti. Cenab-ı Hakk'ın yardımıyla bu müşkilâtтан bizleri kurtardınız. Câmîü'l-Ezher size sonsuz şükrân borçludur" dedi.

Birçok müşkil meselelerin halledildiği sualli cevaplı sohbet, saatlerce devam etti. Bu sırada Seyyid Fehim hazretleri, yanındaki Hacı Ömer Efendiden tütün çubuğunu doldurmasını ve yakmasını istedi. Hacı Ömer Efendinin hazırladığı çubuktan birkaç nefes çekip yerine koydu. Reisü'l-ulemâ, Seyyid Fehim hazretlerinden müsaade isteyip; "Birkaç nefes de ben çekebilir miyim?" dedi. Seyyid Fehim hazretleri müsaade ettikten sonra birkaç nefes de Reisü'l-ulemâ çekti. Fakat bu sırada salondaki âlimler arasında fısıltılar başladı. İki âlim gelerek Reisü'l-ulemâ'ya; "Efendim tütün içmenin kesin haram olduğuna dair dört fetva vermiştiniz. Şimdi içiyorsunuz, hikmeti nedir?" diye sordular. Reisü'l-ulemâ cevaben; "Yemin ederim ki bizim ilmimiz bu zatın ilmi yanında denizde bir damla gibidir. Verâ ve takvamız da bu zatın verâ ve takvâsı yanında yok gibidir. Bu zata uyararak bugünden sonra tütün içeceğim. Demek ki yanılmışım. Haram değilmiş. Haram ve günah olsaydı, bu zat ağzına koyar mıydı? Siz serbestsiniz. Benden haram olduğunu duyan herkese haram olmadığını duyurunuz" dedi.

Seyyid Fehim hazretlerinin sohbet ve hizmetinde bulunanlar, kendilerini dünyadan uzaklaşmış görürlerdi. Arapça, Farsça, Türkçe ile diğer mahalli dilleri bilirdi. Her dildeki mahareti emsalinden üstündü. Arapça konuştuğu zaman Mısır Câmîü'l-Ezherinde yetiştiği sanılırdı. Maddi ve manevi bütün ilimlerde derin âlim, fesahat ve belagatları harikaydı. Seyyid Abdülhakim hazretleri onun vasıflarını şu şekilde anlatırdı: "O, her ilimde bir okyanustu. Derinliğine kimse inemedi. Ancak oğlu ve halifesi Seyyid Muhammed Emin azıcık anlıyordu. Hattâ Şeyh Sa'di Şirâzi'nin Gülistan'ından bir beyt okudular ve izah buyurdular. Bir miktarını anlayabildim. Seyyid Muhammed Emin de bir miktar daha anladı. Sonra o da anlayamadı. Hülâsa hakikat ve inceliklerini kimse hakkıyla idrak edemedi.

Seyyid Fehim hazretleri bir gece rüyasında Resulullah efendimizi gördü. Resulullah efendimiz ona; "Abdülhakim'in terbiyesini sana ısmarladım" buyurdu. Bu emir üzerine Abdülhakim Efendinin terbiyesine daha çok ihtimam gösterip, onu tasavvuftaki vilayet-i Ahmediyye derecesine ulaştırdı.

Seyyid Fehim hazretlerinin önde gelen talebesi Seyyid Abdülhakim Efendi, onun sohbetlerinden çok istifade etmişti. Bir gece benzeri olmayan bir sohbet oldu. Seyyid Abdülhakim bu sohbette dinlediklerini kendisi için yeterli görerek; "Bu sohbet bana yeter, alabileceğim her şeyi bu gece aldım" diye düşündü. Sabah olunca üstadı kendisinden ibriğini istedi. Abdülhakim Efendi ibriği bir elma ağacının altında bulunan hocasına götürdü. Bu sırada hazret-i Seyyid; "Abdülhakim! Bu ağaç ne ağacıdır?" diye sordu. "Elma ağacıdır efendim" diye cevap alınca; "Bu ağacın bir gövdesi, dalları, dallarında da meyveleri vardır. Şimdi bir elmanın içindeki çekirdeği yiyen bir kurt, ben bütün elmayı ve elma ağacını yedim, onda olanları aldım dese, doğru olur mu?" buyurdu. Böylece Seyyid Abdülhakim Efendiye akşamki düşüncelerinin yanlış olduğunu bildirip, daha çok gayret etmesi gerektiğini işaret buyurdu.

Hazret-i Seyyid talebelerinin en üstünü olan Seyyid Abdülhakim Efendiye hilafetname vermeden beş yıl önce, kardeşlerine yazdığı mektupta buyurdu ki: "Sevdiğim, kıymetli Seyyid İbrahim ve Seyyid Taha. Allahü teâlâ ikinize de selâmet versin. Size çok dua ettikten ve selam eyledikten sonra, bildiğiniz gibi kardeşiniz Seyyid Molla Abdülhakim geçen sonbaharda buraya gelmiş, ders okumaya başlamıştı. Bu fakir de onun dersini gayet dikkatle ve tahkik ederek anlattım. O da gerek derste, gerek kendi çalışmalarında öylece dikkat ve tahkik eyledi. İlimden başka bir şeye bakmasına vakit bırakmadım. Şimdi, zamanımızdaki usule göre kitapları bitirdi. Bu fakir, âlet ilimlerini, fıkıh ve hadis ilimlerini okutmak için, üstadlarımdan nasıl

mezun olduysam, onu da öyle mezun eyledim. Sizler artık ona kardeş gözüyle bakmayınız. İlmin şerefini gözetmek için ona karşı çok tevazu gösteriniz. Bunları sizin iyiliğiniz ve yükselmeniz için yazıyorum. Bundan başka ilme tevazu göstermek, Allahü teâlâya tevazu etmek demektir. Bu kısa yazımdan çok şeyler anlayınız! Esseyid Fehim.”

Seyyid Abdülhakim Efendiye 1882 senesinde zâhiri ilimlerde icazet, diploma verdiği gibi, 1888 senesinde tasavvufta Nakşibendiye, Kâdiriye, Sühreverdiye, Çeştiye ve Kübreviye yollarından hilafet de verdi. İnsanlara İslamiyetin emir ve yasaklarını anlatmakla vazifelendirdi. Seyyid Abdülhakim’e yazdığı bir mektupta buyurdu ki: “Sevgili oğlum, gözümün nuru Seyyid Molla Abdülhakim! Size, sonsuz dualarımı bildirdikten sonra arz edeyim ki, uzun zamandan beri, sizden haber almadığım için, gönlüm çok üzülmüyor. Allahü teâlâ her gizli şeyleri bilir. O şahiddir ki, kalbim hemen her zaman seninledir diyebilirim. Beni bu üzüntüden kurtarmak için, görünür görünmez hallerinizi sık sık bildirmelisiniz! Böylece sevgi bağları oynatılmış olur. Eğer o, gözümün nuru buradaki fakirlerden soracak olursa, Allahü teâlâyâ hamd ve şükürler olsun! Bedenimizin ve etrafımızın rahatı ve selameti günden güne artmaktadır. Hak teâlâ, biz fakirlerin ve bütün kardeşlerimizin kalblerine selamet ihsan buyursun! Âmin. Şeyh Abdülhamid’e ve Şeyh Hasan’a ve Seyyid İbrâhim’e bu fakirin dualarını bildirin! Taha Efendiye ve Mazhar Efendiye dua ederim. Her kime uygun görürseniz, bu fakirin dualarını bildirmek için, vekilimsiniz. Bundan başka, Nehri’de olanların, doğru eğri hepsinin hallerini yazınız. Ayrıca, Nasturilerin taşkınlık yaptıklarını, dört yüz müslüman öldürdüklerini işittik. Bunların neler yaptıklarını ve ne için yaptıklarını da bildirmenizi istiyorum. Vesselam. Duacınız günahkâr Seyyid Fehim.”

Ömrünü İslamiyeti öğrenmek ve öğretmekle geçiren Seyyid Fehim hazretleri vefatından altı ay öncesinden itibaren sefer hazırlığına başlamıştı. Sohbetlerinde her zamankinden daha çok ölümden bahsediyordu. Şimdi medfun bulunduğu kabr-i şerifin yerine bakarak, Arvas kabristanına defnedilenlerin imanlı olduğu takdirde bütün günahlarının affedileceğini beyan buyururlardı.

Ömrünün son günlerine doğru rahatsızlığı fazlalaştı. Bir Cuma günü hasta haliyle camiye gitti. O gün halifesi ve oğlu Seyyid Muhammed Emin Efendi beliğ ve hazin bir hutbe okudu. Caminin arkasındaki çeşmeye kadar saflar bağlamış olan cemaat bu hutbenin tesiriyle mahzun olup, ağladı. Seyyid Fehim hazretleri Cuma namazını oturarak kıldı. Sonra da Seyyid Abdülhakim Efendi, Seyyid Muhammed Emin Efendi, Halife Derviş ve Halife Ali adlı dört halifesini huzuruna davet buyurarak vasiyetlerini şöyle bildirdi:

“Kitaplarımı Arvas Kütüphanesine vakfettim. Benim bildiğim kimseye borcum yoktur. İhtiyaten ilan edin. Şayet alacaklılar çıkarsa, ne kadar iddia ederlerse, Muhammed Emin tereddütsüz versin. İlmin ve Nakşibendiye yolunun yayılmasına ihtimam gösteriniz. Seyyidim ve senedim Seyyid Taha-yı Hakkâri hazretlerinin, her sene asgari bir defa Van’a gidip halkı irşad için fakire olan emirlerini yerine getiriniz...”

Vasiyetine devam ederek; “Benden sonra çok fitne çıkacak, kadınlardan haya perdesi kalkıp, çarşı pazarlarda dolaşacaklar. İslam, Abdülhamid Hanla kâimdir” buyurdu. Bir ara Seyyid Abdülhakim Efendiye dönerek; “Cenab-ı Hak sizi muhafaza edecektir” buyurdu ve İbrahim aleyhisselamın ateşte yanmadığı kıssasını anlattı. “Ehl-i sünnet itikadının, eshab-ı kiramın yolunun yayılması için elimden geldiğince, kıl kadar ayrılmamak üzere hizmet ettim. İnşâallah mesul değilim. Tam tetkik etmeden fetva vermeyiniz. Ruhsatlarla yetinmeyiniz. İmkan oldukça azimetleri esas kabul ediniz” buyurduktan sonra bir müddet kimseyi yanlarına kabul buyurmadılar. Allahü teâlâyı anmakla ve ibadetle meşgul oldular.

Fehim-i Arvasi hazretlerinin hastalığını duyanlar uzak yakın her taraftan gelip ziyaret ettiler. Tedavi için doktorlar getirdiler. Vefat ettiği günün ikindi namazını oturarak kılan Seyyid Fehim hazretlerinin mübarek vücutları secdeden mübarek başını kaldıramayacak derecede zayıflamıştı. Oğlu Seyyid Muhammed Emin Efendinin yardımıyla başını secdeden kaldırabiliyordu. Bu sırada hüznü ve üzüntü Arvas ve etrafını

kaplamış, evin etrafında yüzlerce seveni ve talebesi onun iyileşmesi haberini bekliyordu. O sırada renk renk, çeşit çeşit kuşlar geldiler, havada sıra sıra durarak herkesin hissettiği şekilde hüznlerini izhâr ettiler. Yüzbinlerce kuş, Arvas üzerinde şemsiye gibi gölge ettiler. O arada gaybdan bir ses; “Yâ eyyetühennefsü’l-mutmeinne...” âyet-i kerimesini sonuna kadar okudu. Secdeden başını kaldırıp “Er-Refiku’l-a’lâ” dedikten sonra sesli bir kelime-i tevhidden sonra 1895 senesi Şevval ayının on beşinci Salı günü ruhunu teslim etti.

Seyyid Fehim-i Arvasi hazretlerinin Arvas’ta bulunan kabri, sevenleri tarafından ziyaret edilmekte ve bereketlerinden faydalanılmaktadır. Vesile edilerek yapılan dualar kabul olmaktadır. Çocuğu olmayanlar çocuğa sahip olmakta, hasta olanlar şifaya kavuşmaktadırlar.

*

Gece evden niçin ayrıldılar?

Seyyid Fehim hazretleri her sene Van’a gelişinde bir müddet kalırdı. Âşıkları toplanır, feyz alırlardı. Genellikle kendisini çok seven mahkeme başkâtibi Ahmed Beyin evinde misâfir olurdu. Bir sene Ahmed Bey hacca gitmişti. Van’a bir gelişinde yine onun evinde kaldı. Bir gece yarısı yakınlarından birini çağırıldı ve; “Arkadaşlarını uyandır! Şimdi buradan çıkıp, falan eve gideceğiz” buyurdu. O kimse; “Efendim gece yarısı gitmek ayıp olur. Yarın gitsek olmaz mı?” dedi. “Hayır şimdi gideceğiz. Hem Ahmed Beyin oğullarına da haber ver” buyurdu. Durumu öğrenen Ahmed Beyin oğulları gelip yalvardılar. “Efendim bir kusur yaptıkça af buyurun. Bizden ayrılmayın. Babamız işitirse üzülür. Biz ona ne cevap vereceğiz, lutfediniz, ihsan ediniz! Kabahatimizi bağışlayınız” dediler. Çok göz yaşları döktüler. Seyyid Fehim hazretleri; “Hayır sizden çok razıyım, bize her hizmeti fazlası ile yapıyorsunuz. Sizlere dua etmekteyim. Fakat şimdi gitmemiz lazım” buyurdu. Ahmed Beyin oğulları; “Emir buyurduğunuz gibi olsun” dediler. Gece yarısı sevdiklerinden bir başkasının evine gittiler.

Ertesi gün oğlu Muhammed Emin Efendi, Ahmed Beyin oğullarının pek çok üzöldüklerini söyledi ve; “Babacığım o evde sabaha kadar kalsaydık ne olurdu?” diye sorunca, Seyyid Fehim hazretleri; “Oğlum! Şimdi kimseye söyleme. Bu gece Ahmed Bey Mekke-i mükerremede vefat etti. Ev yetim evi oldu. Mal mirasçılara kaldı. Evvelce her şeyi kullanıyor, yiyip içiyorduk. Çünkü Ahmed Beyin seve seve helal edeceğini biliyordum. Şimdi ise tanışmadığımız mirasçılarının hakkı olduğundan bir şeyi kullanmak caiz olmaz. Kul hakkından kaçınmak için acele ayrıldım” buyurdu. Bir ay sonra hacılar döndü. Herkes geldi. Ahmed Bey gelmedi. “Bir gece yarısı Mekke’de vefat etti” dediler. Hesap ettiler, Seyyid Fehim hazretlerinin evden ayrıldığı geceye rastlıyordu.

Şeyhin seni öldürtmez

Van’ın Gürpınar Muhammed Pirân aşiretinden Ali isminde bir zat gelerek Seyyid Fehim hazretlerine talebe oldu. Bir yolculuk sırasında vaktiyle hasmı olan bir kimse yolunu kesti. Ali ismindeki zatı öldürmek üzere silahına sarıldı. Nişan aldığı sırada Ali ismindeki zat; “Beni öldürme! Hazret-i Şeyhe (Seyyid Fehim) talebe oldum. Bütün dünya düşüncelerinden sıyrıldım” diyerek, hasmını ikna etmeye çalıştı. Fakat silahlı kimse onu dinlemeyip silahının tetiğine bastı. Beş tane fişeği vardı. Hepsini attı fakat hiç ses duyulmadığı gibi, Ali Efendiye de herhangi bir şey olmadı. Silahlı kimse, fişek yuvasına baktı, fişekleri göremedi. Olanlar karşısında şaşırıp kaldı. “Şeyhin seni öldürtmez” diyerek ayrılıp gitti.

Ali Efendi bir müddet sonra Seyyid Fehim-i Arvasi hazretlerini ziyaret etmek üzere Arvas’a gitti. Ziyaret esnasında Seyyid Fehim hazretleri ona; “Köyün tepesinde çok korktunuz mu?” diye sordu. Ali Efendi; “Evet efendim” dedi. Seyyid Fehim hazretleri oturduğu postun altından beş adet fişeği çıkararak Ali Efendiye verdi ve; “Kul hakkıdır. Üzerimizde kalmasın” buyurup fişekleri sahibine vermeyi emretti. Ali Efendi bu fişekleri sahibine götürüp verdi. Hadise sırasında zaten hayret içinde kalmış olan silahlı kimse, yaptıklarına pişman oldu. Tevbe edip, Arvas’a gitti ve Seyyid Fehim

hazretlerine talebe oldu.

*

İstanbul'da, Kağıthâne'de sabun fabrikası olan Rıfat Beyin babası Abdülvehhâb Efendi 1963'te vefât etti. Vefâtından birkaç sene evvel dedi ki: "Erzurum'da medrese tahsîlini bitirmişt看. Daha okumak istedim. Aradığım büyük âlimin Bitlis'te Abdülcelîl Efendi olduğunu söylediler. Bitlis'e gittim. Kendisini aradım. Van'a gitti, yakında gelir, bekle dediler. Sabredemedim, Van'a gittim. Sorduğumda; "Müks şeyhi Seyyid Fehim hazretleri Van'a geldi. ŞâbâniyeCâmiinde, onun yanındadır." dediler. Oraya gittim. Hem de büyük âlim Abdülcelîl Efendi, kürsüye çıkmış, herkes onu dinleyip istifâde etmektedir, diye düşünüyordum. Câmiye girdim. Herkes başını eğmiş, edeple oturuyordu. Karşıda nûr gibi, tatlı bakışlı bir zât vardı. Herkes buna karşı saygı ile dönmüştü. Abdülcelîl Efendi, her hâlde karşıdaki heybetli, tesirli zâttır, diyordum. Fakat, soracak kimse yoktu. Herkes, boynunu bükmüş önüne bakıyordu. Ansızın, önüme bir genç geldi. "Ne arıyorsunuz?" dedi. "Abdülcelîl Efendi hazretlerini arıyorum." dedim. "İşte budur." diyerek, en geri sırada boynunu bükmüş edeple oturan birini gösterdi. "İstersen sen de otur." dedi. "Karşıda oturan kimdir?" dedim. "Seyyid Fehim hazretleridir." dedi. Nice zaman sonra, bu gencin, Seyyid Abdülhakîm Efendi olduğunu anladım. Biraz sonra ezan okundu. Sünnetler kılındı. Seyyid Fehim hazretleri imâm oldu. Safları düzelttik. İmâmla birlikte tekbir getirirken, bütün cemâat, elektrik çarpan kimse gibi titremeye başladık. Şimdi altmış sene oluyor. İmâmın o tekbir sesi hâtırıma geldikçe, titriyorum. Kalbimde, o gün olduğu gibi, bir hal oluyor."

Evliya Yok Mu?

Seyyid Abdülhakim Arvasi hazretlerine, bu zamanda evliya yok mu diye sorulduğunda buyurdu ki:

(Bu zamanda, beş vakit namazını kılan, haramlardan sakınan umumi evliya sınıfına dahil olur. Bir de hususi evliyalık vardır. Bu, tasavvuf yolunda ilerleyenlere Rabbimizin ihsan ettiği derecelerdir. İşte, bu zamanda böyle evliya yok gibidir.)

Peki arkadaşlar, artık evliya yok mudur diye sorarsanız;

Dünyada elbette evliya bulunur. Din kitaplarında birler, üçler yediler, kırklar, beş yüzler gibi adlandırılan evliya vardır. Üç hadis-i şerif meali şöyledir:

(Ebdal kırk kişidir. Bunların bereketi ile düşmana galip gelirsiniz ve belâdan kurtulursunuz.) [İbni Asakir]

(Her asırda iyiler bulunur. Bunlar beş yüz kişi olup kırkı ebdaldır. Her ülkede bulunur.) [Ebu Nuaym]

(Yeryüzünde her zaman [ebdallerden] kırk kişi bulunur. Her biri İbrahim aleyhisselam gibi bereketlidir. Bunların bereketi ile yağmur yağar. Biri ölünce, Allahü teâlâ, onun yerine başkasını getirir.) [Taberani]

Bu evliya zatları herkesin tanınması elbette zordur. Zaten ben evliyayım diyen veli değildir. Evliya, kendini gizler. Bunun için evliyayı tanımak zordur. Bugün açıkça ben evliyayım diyen sahtekârlar çoktur. Hatta çok kimse, (Bizim hocamız hatemül evliyadır, son velidir. Artık başka veli gelmez) diyorlar. Bunları de yanlıştır.

Eshâb-ı kiram ve Tâbiini izam zamanlarında, Evliya çoktu. Herkes bunları ziyaret ederek bereketlenir, dualarını alırlardı. Ahir zaman yaklaştıkça, küfür alametleri,

bid'atler çoğaldı. Ulema ve evliya azaldı.

Küfr Bahsi

KÜFR BAHSİ

Kötülüklerin en kötüsü, Allahü teâlâya inanmamak, ateist olmaktır. İnanılması lâzım olan şeye inanmamak küfr olur. Muhammed aleyhisselâma inanmamak küfr olur. Muhammed aleyhisselâmın, Allahü teâlâ katından getirip bildirdiği şeylerin hepsine kalb ile inanıp, dil ile de ikrâr etmeğe, söylemeğe, (İMÂN) denir. Söylemeğe mâni' bulunduğu zemân, söylememek afv olur. İmân hâsıl olmak için, islâmiyyetin küfr alâmeti dediği şeyleri söylemekten ve kullanmaktan sakınmak da lâzımdır. İslâmiyyetin ahkâmından, ya'nî islâmiyyetin emr ve yasaklarından birini hafîf görmek, Kur'ân-ı kerîm ile, melek ile, Peygamberlerden biri ile "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" alay etmek, küfr alâmetlerindedir. İnkâr etmek, ya'nî işitdikden sonra inanmamak, tasdîk etmemek demektir. Şübhe etmek de inkâr olur.

Küfr üç nev'dir: Cehlî, Cühûdî ve hükmî.

I- İşitmediği, düşünmediği için kâfir olanların küfrü (Küfr-i cehlî)dir. Cehl de iki dürlüdür: Birincisi basitdir. Böyle kimse, câhil olduğunu bilir. Bunlarda yanlış i'tikâd olmaz. Hayvan gibidirler. Çünkü, insanı hayvandan ayıran, ilm ve idrâkdir. Bunlar, hayvandan da aşağıdırlar. Çünkü, hayvanlar, yaratıldıkları şeyde ileridirler. Cehlin ikincisi, (Cehl-i mürekkeb)dir. Yanlış, sapık i'tikâddır. Yunan felsefecilerinin ve müslimânlardan yetmişiki bid'at fırkasının açıkca bildirilmiş olanlara uymıyan i'tikâdları böyledir. Bu cehâlet, birincisinden dahâ fenâdır. İlâcî bilinmiyen bir hastalıktır.

II- Küfr-i cühûdîye, küfr-i inâdî de denir. Bilerek, inâd ederek kâfir olmaktır. Kibrden, mevki' sâhibi olmayı sevmekten veyâ ayblanmaktan korkmak sebebi ile hâsıl olur. Firavn ve yoldaşlarının, Bizans kralı Herakliyûsün küfrleri böyledir.

III- Küfrün üçüncü nev'i, (Küfr-i hükmî)dir. İslâmiyyetin îmânsızlık alâmeti dediği sözleri söyleyen ve işleri yapan, kalbinde tasdîk olsa da ve inandığını söylese de kâfir olur. İslâmiyyetin tahkîrini emr etdiği şeyi ta'zîm, ta'zîmini emr etdiği şeyi tahkîr küfrdür.

1- Allahü teâlâ, Arşdan veyâ gökden bize bakıyor demek küfrdür.

2- Sen bana zulm etdiğin gibi, Allahü teâlâ da sana zulm ediyor demek küfrdür.

3- Filân müslimân benim gözümde yehûdî gibidir demek küfrdür.

4- Yalan bir söze, Allahü teâlâ biliyor ki doğrudur demek küfrdür.

5- Melekleri küçültücü şeyler söylemek küfrdür.

6- Kur'ân-ı kerîmi, hattâ bir harfini küçültücü söz söylemek, bir harfine inanmamak küfrdür.

7- Çalgı çalarak Kur'ân-ı kerîm okumak küfrdür.

8- Hakîkî olan Tevrât ve İncîle inanmamak, bunları kötülemek küfrdür. [Şimdi, hakîkî Tevrât ve İncîl yoktur.]

- 9- Kur'ân-ı kerîmi şâz olan harflerle okuyup, Kur'ân budur demek küfr olur.
- 10- Peygamberleri küçültücü şeyler söylemek küfrdür.
- 11- Kur'ân-ı kerîmde isimleri bildirilen yirmibeş Peygamberden "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" birine inanmamak küfrdür.
- 12- Çok iyilik yapan birisi için, Peygamberden dahâ iyidir demek küfr olur.
- 13- Peygamberler muhtâc idi demek küfr olur. Çünkü, onların fakîrlikleri kendi istekleri ile idi.
- 14- Birisi, Peygamber olduğunu söylese, buna inananlar da kâfir olur.

Fitne / Efendi Hazretleri'nin Rabıta-ı Şerife Kitabından

FİTNE

Fitnenin şeriat lüğatinde, mânası, günahların neticesi olarak gelen musibetlerdir. Bunlar da iki kısımdır: Birisi, zalimin nefesine mahsus olanlar... Öldürme, zina, şarap içme vesaire gibi... Yani İlâhî yasaklardan birinin korunmaması yüzünden şahsa gelen belâ... Musibetlerin en hafifi budur.

Öbürü de bütün topluluğu kuşatan ve cemiyet plânına inen musibetler... Bu gibi, fitnesi çok ve sahası geniş musibetlerin zuhuruna meydan verilmemesi için bir âyet nazil olmuştur ki, meali şöyledir:

«? Kaçınız şu fitnelerden ki, musibeti yalnız kendinize hâs değildir ve kıyamete kadar devamdadır!»

Bu türlü fitnelerden başlıcası, topluluk halinde ilâhî yasaklardan biri çiğnenirken buna şahit olanların engel olmaya iktidarları varken ses çıkarmamaları, iktidarları yokken de kalbten olsun bir nefret ve mukavemet hissi duymamalarından doğar.

Bir başka saiki de, «emr-i bil maruf» denilen yapılması gerekli işleri hafife almak ve dinde caiz olmayan bir şeyi nefse uyararak ve nefsin istediği şekle dökerek caiz göstermeye yeltenmek ve bunu topluma sirayet ettirmektir.

İtikadı bozuk olanlara dalkavukluk etmekle bazen tepkisiz görünmek arasında şu fark vardır ki, dalkavukluk asla caiz değilken tepkisiz görünmek, yerine ve şekline göre haram, mekruh, icabında da farz, vacip ve sünnet olabilir.

Sadeleştiren: Üstad

Sıkıntıların Asıl Sebebi!...

Sıkıntıların asıl sebebi!..

Seyyid Abdülhakim Arvasi hazretleri buyuruyor ki:

Siz bu âleme, kendiliğinizden gelmediğiniz gibi, yine kendiniz de gidemezsiniz. Gördüğünüz gözler, işittiğiniz kulaklar, duygu edindiğiniz organlar, düşündüğünüz zekâlar, kullandığınız eller ve ayaklar, geçeceğiniz bütün yollar, girip çıktığınız bütün yerler, hülâsa, ruh ve cesedinize bağlı bütün aletler, sistemler, hepsi ve hepsi, Allahü teâlânın mülkü ve mahlukudur. Siz Ondan hiçbir şey gasp edemez, mülk edinemezsiniz! O, görür, bilir, işitir ve her var olan şeyi, her an varlıkta durdurmaktadır. Hepsinin idaresinden, hallerinden bir an gafil olmaz. Mülkünü kimseye çaldırmaz. Emirlerine uymayanların cezasını vermekten de, aciz kalmaz. Mesela, Ay'da ve diğer yıldızlarda insan olmadığı gibi, yeryüzünde de bulunmasaydı, bir şey lazım gelmezdi. Bundan dolayı, büyüklüğünden bir şey eksilmezdi. Bir hadis-i kudsi meali: (Önce gelenleriniz, sonra gelenleriniz; küçüğünüz, büyüğünüz; dirileriniz, ölümleriniz; insanlarınız, cinleriniz; en mütteki, itaatli kulum gibi olsanız, büyüklüğüm artmaz. Aksine, hepiniz, bana karşı duran, Peygamberlerimi aşağı gören, düşmanım gibi olsanız, ilahlılığımın bir şey eksilmez. Rabbiniz, sizden ganidir, Ona hiçbiriniz lazım değildir. Siz ise, var olmanız için ve varlıkta kalabilmeniz için ve her şeyinizle, hep Ona muhtaçsınız.)

Ey taşkınlık içinde yüzen insan! Siz, ne hep, ne de hiçsiniz! İki arasında bir şeysiniz. Evet siz, icat etmekten, her şeye hakim ve galip olmaktan, şüphesiz uzaksınız. Fakat, inkâr olunamayan bir hürriyet ve ihtiyarınız, sizi hakim kılan, bir arzu ve seçim hakkınız vardır. Siz, eşi ortağı bulunmayan bir hakim ve mutlak, başlı başına bir malik olan, Hak teâlânın emri altında, bazı vazifeler alan, birer görevlisiniz. Onun koyduğu ahkam ve nizam ile, Onun tayin ettiği mevkileriniz ve emanet olarak verdiği yetki nispetinde vazife yaparsınız. Amir ancak O, hakim yalnız O, malik yine Odur.

Sizin o kadar benimseyerek, hevesle atıldığınız maksatlar, giriştiğiniz mücadeleler, sarf ettiğiniz gayretler, duyduğunuz iftiharlar, kazandığınız başarılar, Onun için olmadıkça, hep boştur. Niçin, eşsiz hakim olan, Hak teâlânın emirlerine uymuyor, Onu mabut tanıyamıyorsunuz da, binlerce, hayal olan, mabutlar arkasında koşuyor, hepiniz sıkıntılar içinde boğuluyorsunuz? Her neye koşuyorsanız, sizi sürükleyen bir emel değil midir? Niçin o emeli Haktan başkasında arıyorsunuz?

Hak teâlânın hakimliğini tanıdığınız, emaneti ve emniyeti bozmayarak çalıştığınız zaman, birbirinizi ne kadar sevecek, ne kadar bağlı kardeş olacaksınız. Sizin o kardeşliğinizden, Allah'ın merhameti, neler yaratacaktır. Kavuştuğunuz her nimet, hep Hakka imanın hasıl ettiği kardeşliğin neticesi ve Allahü teâlânın merhameti ve ihsanıdır. Gördüğünüz her musibet ve felaket de, hep kırgınlığın, nefretin ve düşmanlığın neticesidir. Bunlar ise, hakkı tanımamanın ve haksızlık etmenin cezasıdır. Bu da, hukuku kendiniz kurmaya kalkışmanın, Hak teâlâ ile yarış edebilecek ortaklara tâbi olmanın, hasıllı, halis tevhid ile, yalnız Hak teâlâyâ iman etmemenin neticesidir.

İnsanlığı kaplayan sıkıntıların birinci sebebi şirktir. İlim ve fen, ilerlediği halde, insanlığın ufuklarını sarmış olan fesat karanlığı, hep imansızlığın, vahdetsizliğin ve sevişmezliğin neticesidir.

Beşeriyet ne kadar uğraşırsa uğraşsın, sevip sevilmedikçe, ıstırap ve felaketten kurtulamaz. Hakkı tanımadıkça, Hakkı sevmedikçe, Hak teâlâyı hakim bilip, Ona kulluk etmedikçe, insanlar, birbirini sevemez...

Bay Necip Fazıl'ı Üstadlaştıran Zat

Bay Necip Fazıl'ı üstadlaştıran zat

Ünlü şair Bay Necip Fazıl "hakikat"ten habersiz bohem bir yaşantı içinde debelenirken Seyyid Abdülhakim Arvasi hazretlerini tanır. Artık hakikat kapısı aralanmış, bay Fazıl'ı üstada dönüştüren inkılap başlamıştır. Bize üstadı kazandıran Arvasi hazretlerini vefatınının 65. yıldönümünde rahmetle anıyoruz.

1860 yılında Van'ın Başkale ilçesinde doğan Seyyid Abdülhakim Arvasi hazretleri uzun bir hizmet döneminin ardından 27 Kasım 1943'de Ankara'da vefat etti. Mezarı Bağlum semtindedir. Başta üstad Necip Fazıl Kısakürek olmak üzere birçok insanın hidayetine vesile olmuştur.

Necip Fazıl ve Abdülhakim Arvasi

Necip Fazıl'ın Büyük Doğu ile bütünleşmesi büyük ıstırapların akabinde gerçekleşmiştir. Üstat, bir akşam çalıştığı bankadan çıkar Eminönü'nden vapura biner. Kendisine İslami telkinlerde bulunacak esrarengiz bir adamla karşılaşır. Yanına oturan adamla önce zahiri meseleleri konuşur. Necip Fazıl tasavvuftan sorunca adam Beyoğlu'nda Ağa Camii'nde Cuma günleri vaaz veren Abdülhakim Arvasi Hazretleri'ni işaret eder. Vapur Beylerbeyi'ne vardığında karşılıklı selamlaşıp ayrılırlar. O andan itibaren Necip Fazıl'ın zihninde hep fuhşun merkezi olan Beyoğlu'nda yalnız Cuma günleri vaaz veren Büyük Veli vardır. Kiminle konuşursa konuşsun hakikatte aklı hep Ağa Camii'ndedir.

Bir Cuma günüdür ve yanında arkadaşı ressam Abidin Dino vardır. Buldukları apartman Ağa Camii'ne yalnız birkaç yüz metre mesafededir. Birden aklına içinde buldukları günün Cuma olduğu gelir. Arkadaşına "Haydi davran gidiyoruz. Sana üstün haberciyi göstereceğim." der.

Necip Fazıl, kendisiyle tanışmasını "0 ve Ben" isimli eserinde şöyle anlatır;

"Cami... Girince sol tarafta, yerden bir iki basamak yüksekliğinde, balkonumsu bir yerde, sarıklı, beyaza yakın kır ve uzun sakallı bir zat... Önünde, kitabını koyduğu küçük bir yer masası... Etrafında, diz üstü veya bağdaş kurup oturmuş bir küme insan... Aralarına geçip oturduk. Son derece tesirli bir ses... Tane tane konuşuyor.

Ders bitince ön sırada oturan bir gencin yardımıyla kürsüden indiler. Etrafındakilere şefkatle baktılar. Potinlerimizi giyip kendilerini kapıda beklemeye başladık. Başlarını kaldırıp o anlatılmaz gözlerini üzerimize diktiler.

Bana, yakan gözlerle, bir kerecik baktınız;

Ruhuma büyük temel çivisini çaktınız!

Ben atıldım:

– Affınızı rica ederiz efendim; ellerinizden öpmek saadetine erebilir miyiz?

Uzandığım, esmer, zarif ve incecik parmaklı eli bir can kurtarana yapışıracasına kapıp öptüm.

– Biz Eyüp Sultan'da oturuyoruz, dediler; Gümüşsuyu'nda, ne zaman isterseniz buyurun.

Devlet !..

Evlerine çağrılıyorduk.

Sıcak bir ilkbahar günü... Kaşgari Dergahı... İkinci buluşma... İlk sualleri: Ne iş yaparsınız?

– Bir bankada çalışıyorum. Muharrir ve şairim... İsmim Necip Fazıl...

– Tasavvuftan bir şeyler biliyor musunuz? Okuduğunuz kitap oldu mu?

Bahriye mektebindeki hatıramı anlattım. Semeretü'l-Fuad ve Divan-ı Nakşi'yi söyledim. Son zamanlarda da, karıştırdığım Marifetname... Nakşi Divanı'nın kimin eseri olduğu sualine cevap veremedim.

İşte ateşten harflerle beynimi dağılayarak söyledikleri ilk fikir: "Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz. Hiç yemeğin lezzeti çatal bıçakla aranıp bulunabilir mi?"

Kaçta gitmiştik? Bilmiyorum! Öğle vaktimiydi, ikindi miydi? Bilmiyorum! Çıktığımız zaman akşam olmuş, karanlık bir seccade gibi Eyüp'ün üstüne atılmıştı.

Bana ilk günden son güne kadar: "Bizdensin!.. Seni mensup ve mahsuplarımızın arasına alıyoruz! Yola kabul edildin!" dediler.

Bir yakınının ifadesiyle bana, "Sen gemidesin! Ayak silmeye mahsus bir paspas olsan yine gemidesin! Seni bırakmazlar! Aldıklarını bir daha bırakmazlar."

Sene 1943.. Ben gazetedeki fıkralarıma ve yüksek mimari şubesindeki derslerime devamdayım... Büyük Doğu'yu hazırlıyorum... Yoğunluk içerisinde Efendim'i göremiyorum...

Büyük Doğu çıktı. Eyüp'te bir kurban kesmek ve Efendim'in elini öpmek niyetindeyim.

Üstat bu niyetle yola koyulur, dergaha varır fakat Abdülhakim Efendi'yi bulamaz. "Polisler O'nu alıp merkez şubeye götürmüşlerdir. Merkez şubeye gider fakat kendileri ile görüşemez. Oradan İzmir'e nakledilirler. Ardından da Ankara... Ankara'da 19 gün hasta yatarlar. 1943 yılının bir cumartesi günü sabah namazı vakti son kelimesi "Allah" olduğu halde ruhunu teslim ediyorlar. Esrareniz bir adamın delaletiyle Bağlum köyüne defn ediliyorlar."

Necip Fazıl 1943 yılından sonra Abdülhakim Arvasi'nin ruhaniyetini her dem başucunda hisseder. Ona o derece bağlanmıştı ki değerini kıymetlendirirken şöyle der: "Kaç milyon baba ve kaç milyon anne, senin milyonda birin eder? Seni Bağlum köyündeki, namsız ve nişansız çukurunda, bembeyaz ve taptaze kefene bürülü, esmer ve pembecik teninin hiçbir noktası tozlanmamış, derin gözlerin ebediyete çevrili, Allah'ı zikrederken görüyorum."

Büyük Doğu'ya Doğru

Üstat, Abdülhakim Arvasi Hazretleri'yle tanışınca kadar aklın kalemle siyah yazılar yazardı. Zaman zaman Müslümanlar aleyhine de karalamalarda bulunurdu. O'nu tanıdıktan sonra kendisiyle birlikte şiir ve makaleleri de tövbe etti. Muarızları önceki şiirlerini kullanıp O'na zafiyet isnat etmek istediklerinde Üstat şöyle cevap vermiştir: "Geçmiş i dürdüm çöp tenekesine attım. Çöpleri karıştırmak ise kedi ve köpeklerin işidir."

Büyük Veli'nin aşk ocağında ruhu ve aklı yeniden şekillenen Necip Fazıl, ömrünü insanlara kim olduklarını, nereden gelip nereye gittiklerini anlatmaya, kendi tecrübe ve tefekkürünü de dikkate alarak bu büyük sualleri yanıtlamaya adanmış.

İslam'a öylesine teslim oldu ki, O'na göre sanat ancak İslam'ın emrinde olması durumunda bir anlam ifade edebilecektir:

"Anladım işi sanat Allah'ı aramakmış,

Marifet bu, gerisi yalnız çelik-çomakmış.”

(İnkişaf Dergisi)

Nefs Ve Muhalefet-i Nefs / Tasavvuf Bahçeleri Kitabından

NEFS

Lûgatta, beden ve ruh; ve birşeyin varlığı, aynı, mânâlarına gelir. Tasavvuf istilâhında(teriminde) ise, nefsten, kulun çirkin vasıfları ve kötü ahlâkı kastedilir.

Bu vasıfların bir kısmı, Şeriat emirlerine karşı gelmek, onlara aykırı davranmak gibi, kulun kendi kazancıyla olan şeylerdir. Bu kısmı da kulun, kötü ahlâkı, çirkin huylarıdır ki, bunlar, kınanmış vasıflar olarak bulunur. Bu kısım, sıkı bir gayret ve mücahede, aralıksız bir çalışmayla yok edilebilir ve Allah'ın lûtfuyla bunların yerine, iyi, güzel ahlâk ve yüksek vasıflar kazanılabilir.

İşte, "onların kötülüklerini Allah iyiliklere tebdil eder" meâlindeki ilâhî ifade buna işarettir.

Birinci kısım: Şeriatte tahrimî ve tenzihî bir nehy ile yasaklanmış olan zina, şarap ve benzeri şeylerdir ki, bunlar fıkıh kitaplarında anlatılmıştır.

İkinci kısım: kötü ve düşük ahlâk olan, kibir "nahvet-böbürlenme", gazap, "hıkd-gizli düşmanlık", haset ve benzerleridir ki, bunlar tasavvuf ve ahlâk kitaplarında genişçe anlatılmıştır.

Nefsin düşmanlıklarından en şiddetlisi, ileri gelmek ve imtiyazlı olmak gibi hususlarda kendinde bir hak ve ehliyet bulunduğunu kabul etmektir. Bu da kemâle ermemiş zatların eliyle bu yola girenlerde çokça görülür.

Nefsin, kötü ve çirkin ahlâka yuva olmak üzere insan kalıbına verilmiş lâtif bir şey olması da muhtemeldir. Ruhun, yüksek ve iyi ahlâkın merkezi olmak üzere, insana verilmiş şerefli bir "latife" olması gibi...

Bu şekilde ruh ve nefis, her ikisi, insanda bir araya gelebilir. Göz görme, kulak işitme, burun koklama, ağız tatma mahalli olması ve bunların her biri diğerinden başka olmamakla beraber, "işitici, görücü, tadıcı, koklayıcı" olarak, hepsinin bir insanda toplanmış olması gibi; iyi-güzel vasıfların mahalli olan ruhla, kötü-çirkin vasıfların mahalli olan nefis de insanda birleşmiş ve insan bunlarla insan olmuştur.

Nefs-i emmâre ve nefis-i levvâme bu ikinci kısımdandır.

*

MUHALEFET-İ NEFS

Allah, "nefsi, boş isteklerden neheytti" meâlindeki âyette işaret buyurduğu üzere, Rabb'inden korkan ve başıboş isteklerine uymamakla nefse karşı gelen kullarını cennet makamıyla müjdelemiştir.

Derin bir şefkat örneği Peygamber'in "ümmetim adına en fazla korktuğum şey, nefslerinin hevâlarına uymalarıdır" meâlindeki sözleri bunu ifade eder. Zira nefsin hevâsına uymak, insanı Hak'tan alıkor ve uzaklaştırır.

Nefs ve onun isteklerine karşı çıkmak, ibadetin başı ve esasıdır. "Nefsin karanlığında yıldızlar doğan kimsenin ufkundan, ilâhî dostluk güneşi guruba çekilir." denmiştir. Nefsâni isteklere meyl, Rabbâni dostluk ve huzura mânidir.

Bu yola yeni girenin, nefsinden razı ve hoşnut olması, nasıl makul ve doğru olur ki, Hazret-i Yusuf, o üstün makama yükseldiği halde, "ben nefsimi temize çıkaramıyorum. Çünkü nefs gerçekten kötülüğü şiddetle emreder" buyurmuştur! Bu kelâm, -Zeliha'nın da olsa – nefsin emmârelik vasfını ispata, kâfidir.

Bu üstün irfan yoluna girenlerin her an ortada olan kötülüklerden ve iki cihanın da kaybına sebep olacak tehlikeli şeylerden kaçınmaları ve uyanık olmaları, selim akıl sahiplerince yegâne makbul yol ve biricik kurtuluş istikâmetidir.

"Hikem'i Atâiyye" sahibinin, nefsin tuzaklarından bahseden bir eseri vardır. Orada der ki, "Nefs, edep aykırılığına mâhkûm ve kul da edepli olmaya memurdur. Nefsin seciyesi gereği, sürekli sahibini isyan ve muhalefet meydanına çekme isteğine karşı, kul da onu, kötü isteklerinden döndürmeye ve yıldırmaya cehdeder. Onun için, nefsin yularını salan kimse, onun kötülüklerine ortak olmuş olur."